

Igor Mikecin

Heraklit

Matica hrvatska, Zagreb, 2013.

Prikaz: Nikola Tomašegović

Ono što danas imamo sačuvano od Heraklita kao pismeni trag prevedeno je na naš jezik nekoliko puta. Osim posljednjeg „pokušaja“ Branka Despota, niti jedan zapravo ne doseže onu razinu na kojoj bi se susrela filozofija i filologija ili na kojoj bi prijevodu odgovaralo jedno dubinsko filozofijsko promišljanje onoga što se pokušava prevesti. Uz takvo stanje prijevoda, dosad nismo imali jednu značajniju monografiju o Heraklitu (osim možda one Milivoja Markovića objavljene 1983. u Beogradu, ali koja je po riječima samoga autora više popularnoga karaktera). Prijevodi su se ograničavali na prevođenje, a tekstovi o Heraklitu na natuknice ili dijelove većih povijesti filozofija.

U tom smislu knjiga Igora Mikecina predstavlja doista prvi veliki i obuhvatni prikaz i prijevod Heraklitova filozofiranja iznesenog kroz „gnome“, kako ih autor naziva, te filozofijsku obradu Heraklitovih izrijeaka kao i njihove cjeline. Pritom se filo-

zofijsko promišljanje ne svodi na „komentare“ uz gnome i njihove prijevode, već sačinjava autentični pokušaj interpretacije koji nije puko reproduciranje općih školskih mjesta o Heraklitu, nego se pokazuje kao prikaz filozofijskog susreta koji se odvijao i odvija kroz misaoni dijalog.

Igor Mikecin izvanredni je profesor na Odsjeku za filozofiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, na Katedri za povijest filozofije čiji je i predstojnik. Rođen je 1968. godine u Zagrebu gdje je diplomirao filozofiju i germanistiku, magistrirao radom Leibniz. Supstancijalitet i vrijeme te doktorirao obranivši disertaciju Religija, zajednica i sloboda u ranoga Hegela i Hölderlina. Dosad je objavio niz rasprava i članaka u domaćim i stranim časopisima te nekoliko prijevoda, uključujući Wittgensteinova Filozofijska istraživanja i Hegelovu Povijest filozofije. Knjiga Heraklit, koja je izašla 2013. godine u Zagrebu u izdanju Matice hrvatske, prva je njegova samo-

stalna monografija.

Sama je knjiga, makar ne formalno, podijeljena na filozofski i filološki dio. Prvi, filozofski dio sastoji se od sedam poglavlja, u koja uključujemo i proslav zbog njegove važnosti za interpretaciju. Drugi dio čini prijevod gnoma, filološki komentar i iscrpan rječnik, kao i opsežno kazalo izvora za gnome. Iako se na općenitoj razini knjiga može podijeliti na dva dijela, oni su zapravo međusobno usko isprepleteni i povezani. Filozofijsko razmišljanje prožeto je i uvelike oslonjeno na filologijsko znanje autora, a sam prijevod osim filoloških načela uzima u obzir i filozofsku važnost riječi koje se biraju kako bi se u najsirođnijoj mogućoj mjeri prenio Heraklitov izriječ. Upravo u tome se sastoji sveobuhvatnost i iscrpnost ovoga djela.

Nakon „proslava“ u kojemu se detaljno obrazlaže smisao pojma λόγος i temeljne misli Heraklitova filozofiranja te poglavlja „Heraklitov spis“ u kojemu se raspravlja o naravi „gnoma“ i Heraklitova izraza, slijede poglavlja „Heraklitova tama“, „Zbor“, „Bog“, „Svijet“, „Duša“ te „Govor zbora“, od kojih svako obrađuje jedan aspekt Herakli-

tove misli, ali uvijek s obzirom na cjelinu. Na taj način i sam tekst odražava temeljnu misao o jedinstvu onoga jednoga i onih svih kao temeljnoj suprotnosti u svojem zajedništvu (ἐν πάντα εἶναι).

Izraz i forma interpretacije slijede načelo da tzv. „tama“ Heraklitova izričaja nije nedostatak koji se može otkloniti „jasnijim“ govorom, već je ona inherentno vezana sa sadržajem. Zagonetnost gnoma sastoji se u spoznaji da se istinitost može očuvati jedino u njenoj neskrivenosti (ἀ-λήθεια) i to na način „znamenovanja“ kao specifičnog oblika govora koji približavajući se drži distancu spram onog govorenog. U tom smislu Heraklit ne potrebuje dokaz, nego samo pokazivanje onog objavljenog uz upozorenje na ono „treba da“ kao bitan moment drevne mudrosti.

Logika i gramatika, slijedom toga, za autora znače zaborav bivstva mišljenja i govora. Heraklitov nam „zborski govor“ omogućuje odmak od tog zaborava i zorno predočava jednu drugu mogućnost mišljenja i govorenja. Ono se prvo pokazuje kao kršenje logičkog načela proturječja, a potom i kao nepjesnička pojeza koja istinu ne otkriva već ju tvori u njenoj

neskrivenosti. Na taj se način harmonija i ritam zbora samoga (kako autor prevodi „λόγος“) očituju u zbornom govoru kao njegov vlastiti ritam i harmonija.

Posebno je zanimljiv način na koji autor pristupa Heraklitovu jeziku: „Ne znajući grčki jezik kao jezik zbora i riječi grčkoga jezika kao iskaze zbora, on [barbarin, op. N. T.] ne razabire ono grčkim jezikom prozboreno, i ako poznaje gramatiku i rječnik grčkoga jezika. Takvo poznavanje jezika, naime, nije dovoljno da bi se znalo njime istinski zboriti. I poznati je jezik tuđ sve dotle dok se kao vlastiti ne prisvoji, tj. dok se zbor kao ono s čime ljudi najvećma opće i što svagda susreću njima pokazuje tuđim.“ Slijedom toga, autor veliki dio teksta posvećuje upravo analizi Heraklitova jezika, tj. skladu glasona, slogova i riječi te „obratima“ glasa, riječi i rečenica, kao i slogovnom ritmu gnoma.

Druga polovina knjige sastoji se od grčkog teksta gnoma, prijevoda i filološkog komentara, opsežnog rječnika i kazala izvora za gnome. Prije samog teksta gnoma iznesena je konkordancija ovog izdanja sa standardnim izdanjem Diels/Kranz i izdanjem Sergeja Mouravieva u njegovoj

monumentalnoj Heracliteji. Po riječima samog autora, njegova se uspostava teksta dobrim dijelom poklapa s onom Mouravieva, iako postoje i znatne razlike u pojedinim gnomama. Osim toga, autor slijedi Mouravieva u prihvaćanju načela pri uspostavi teksta koji uzima u obzir njegov pojetički ustroj.

Ipak, autor je nanovo izvršio uspostavu teksta iz izvora i to po načelu povjerenja u izvore, pri čemu se razlikuje doslovnost i vjerodostojnost. Ukoliko je tekst izvora nedoslovan, nije nužno i nevjerodostojan, a ukoliko je nevjerodostojan, onda je i nedoslovan. To znači da ako jezična preinaka teksta u izvoru ne mijenja njegov smisao, onda se on ne smatra samo vanjskim izvještajem već se uzima kao gnoma.

Sam je prijevod, iako crpi inspiraciju od onog Branka Despota, nedvojbeno originalan. Najbolje ga opisuje autor svojim riječima: „Istinski je prijevod doslovan u tom smislu da je vjeran slovu zbora, iskajući primjerenu riječ kojom se zbor služi da bi došao do glasa. On ne prenosi tek riječima smisao, nego sluti skrivenu prisnost misli i riječi, smisla i glasa. Stoga po potrebi,

imajući grčki jezik za svoj uzor, stvara nečuvene riječi, poseže za starim i zaboravljenim riječima, neočekivano preosmišljava poznate riječi.“

Istaknut ćemo još opsežan rječnik svih grčkih riječi koje se javljaju u gnomama. Svaka riječ dana je i u obliku u kojem se nalazi u Heraklita s brojkom gnome u kojoj se nalazi. Osim toga, za svaku je riječ autor ponudio nekoliko mogućih prijevoda na hrvatski jezik, nakon čega slijedi objašnjenje tvorbe grčke riječi, etimologijsko objašnjenje i njoj srodne riječi u grčkom, latinskom, staroslavenskom i hrvatskom jeziku.

Velika je važnost ove knjige Igora Mikecina u tome što ona predstavlja jedan sveobuhvatni prikaz cjeline Heraklitova mišljenja. Ona može poslužiti kako studentima filozofije, tako i istraživačima grčke filozofije, koji će u njoj pronaći mnoštvo informacija i uputnica za daljnje istraživanje. Ipak, ona također predstavlja i originalan pokušaj filozofiranja s Heraklitom kroz povijesnofilozofijsko promišljanje. Nešto, dakle, što kronično fali današnjoj „hrvatskoj“ filozofiji i što joj može poslužiti kao poticaj i putokaz.